

Багай Н.О.

*суддя Верховного Суду,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового,
екологічного та аграрного
права Прикарпатського
національного університету
імені Василя Стефаника*

Bahai N.O.

*judge of the Supreme Court,
PhD, Associate Professor
of the Department of Labor,
Agrarian, and Environmental
Law of Vasyl Stefanyk
Precarpathian National
University*

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОПЕРАТОРІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ВИРОБНИЦТВО ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Актуальність теми. В умовах євроінтеграції України особливого значення набувають проблеми правового регулювання якості та безпеки сільськогосподарської продукції, зокрема, виробництва органічної сільськогосподарської продукції. Важливою складовою правового регулювання органічного виробництва є законодавче забезпечення правового статусу суб'єктів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Правовою основою їхньої діяльності є Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [1]. До 2 серпня 2019 року в Україні правовий статус виробників органічної сільськогосподарської продукції (сировини) визначався Законом України від 03.09.2013 р. №425-VII «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції (сировини)» [2].

Питання органічного виробництва проаналізовані у працях В. М. Єрмоленка, В. О. Мельник, Т. О. Коваленко, Т. В. Курман, А. М. Статівки, В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги та інших учених. Водночас істотне оновлення законодавства про органічне виробництво зумовлює необхідність подальшого аналізу проблем вдосконалення правового регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції та правового статусу виробників такої продукції.

Метою статті є комплексний аналіз законодавчого забезпечення правового статусу операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції, та формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавства про органічне виробництво.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», оператор - юридична особа чи фізична особа - підприємець, яка займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Таке визначення «оператора» в цілому відповідає вимога Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року «Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄЕС) № 2092/91» [3], де до «операторів» віднесено фізичних або юридичних осіб, відповідальних за забезпечення виконання вимог цієї Постанови в процесі виробництва органічної продукції, яким вони керують.

Слід зазначити, що термін «оператор» було запроваджено Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», що набрав чинності з 2 серпня 2019 року. До того часу у законодавстві використовувався термін «виробник органічної сільськогосподарської продукції (сировини)» [2].

Поняття операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції (виробників органічної продукції), визначається й представниками юридичної науки. Так, В. О. Мельник визначає їх як «суб'єктів аграрних відносин, які володіють відособленим майном, наділені спеціальною правоздатністю і дієздатністю «правосуб'єктністю), здійснюють господарську діяльність з використанням землі, як основного засобу виробництва сировини та продукції рослинного та тваринного походження, продуктів бджільництва або з використанням рибогосподарського об'єкту для виробництва та переробки об'єктів аквакультури з метою забезпечення продовольчої безпеки та за умови дотримання вимог екологічної безпеки» [4, с. 4].

Науковцями сьогодні обґрунтовуються важливі пропозиції щодо необхідності розширення кола виробників органічної сільськогосподарської продукції (сировини) та надання можливості фізичним особам, які не є підприємцями, теж здійснювати виробництво органічної сільськогосподарської продукції (сировини), що би відповідало європейським стандартам [5, с. 100].

Правовий статус операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції, за національним законодавством на сьогодні в цілому приведено у відповідність до вимог європейського законодавства щодо органічного виробництва: Постанови Ради (ЄС) №834/2007 від 28 червня 2007 р. «Про органічне виробництво та маркування органічних

продуктів та про скасування Регламенту (ЄС) № 2092/91» [3], Постанови Комісії ЄС 889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів» [6], Кодексу Аліментаріус «Керівні положення з виробництва, переробки, маркування та реалізації органічних продуктів» [7].

Статтею 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» визначено основні права та обов'язки операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Зокрема, оператори за наявності сертифіката мають право добровільно: виробляти та реалізовувати органічну продукцію під своїм комерційним найменуванням та/або торговельною маркою (знаком для товарів та послуг); доручати надання окремих послуг (робіт), у тому числі підрядних (давальницьких), необхідних для органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, третій особі, за умови перевірки потужностей такої особи органом сертифікації та отримання від нього згоди. Оператори відповідають за дотримання вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції у межах діяльності, що вони провадять [1].

За змістом частини 3 статті 4 Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» оператори зобов'язані: дотримуватися вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; відкликати та/або вилучати вироблену ними продукцію, що не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, якщо вона маркована державним логотипом для органічної продукції або містить позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік», та будь-які однокореневі та/або похідні слова від цих слів з префіксами «біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами; щороку проходити сертифікацію органічного виробництва та/або обігу органічної продукції для підтвердження відповідності вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції; взаємодіяти з органами сертифікації, з якими вони уклали договір на проведення сертифікації, та забезпечувати безперешкодний доступ інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції до своїх потужностей та відбору зразків, а також надавати на вимогу органів сертифікації документи, необхідні для сертифікації органічного виробництва, у тому числі доступ до фі-

нансових документів; забезпечувати безперешкодний доступ посадових осіб, які здійснюють державний контроль (нагляд) у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції відповідно до закону, для здійснення заходів державного контролю, у тому числі відбору зразків; декларувати обсяги органічної продукції, яка вводиться в обіг; узгоджувати маркування органічної продукції з органом сертифікації. Відповідно до частини 4 статті 4 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» цим Законом можуть бути встановлені інші права та обов'язки операторів [1].

Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» передбачено заходи відповідальності операторів за порушення законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції (частина 1 статті 40) [1].

Необхідною умовою для здійснення діяльності у сфері виробництва органічної сільськогосподарської продукції та сировини є реєстрація операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції. Включення до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, є важливим і необхідним етапом у процедурі набуття суб'єктом статусу оператора. Здійснюючи порівняльний аналіз звичайної, натуральної та органічної продукції, В. М. Єрмоленко обґрунтовано зауважує, що суб'єкти, які займаються виробництвом органічної продукції повинні входити до відповідного Реєстру [8, с. 23].

За змістом частини 6 статті 27 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» особа, яка уклала договір на проведення сертифікації з органом сертифікації, стає оператором та вноситься центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, до Реєстру операторів протягом 10 днів з дня отримання ним відповідної інформації від органу сертифікації. Порядок сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, що передувє реєстрації операторів, визначається статтею 27 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

В. О. Мельник розглядає включення до Реєстру виробників органічної продукції (сировини) як складову процесу сертифікації органічної

продукції [4, с. 16]. Проте, у Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» ці процедури розмежовані. Водночас, сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції є необхідною умовою включення суб'єкта до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», Державний реєстр операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, - це офіційний перелік операторів, які здійснюють органічне виробництво та/або обіг органічної продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що міститься в інформаційній базі даних [1].

Порядок реєстрації операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, визначається статтею 31 Закону «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» і постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 505 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)» [9].

Статтею 31 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» встановлено загальні вимоги до реєстрів операторів, які займаються виробництвом та обігом органічної продукції.

Зокрема, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, забезпечує ведення в електронній формі та є держателем Реєстру операторів, Реєстру органів сертифікації та Реєстру органічного насіння і садивного матеріалу. Як передбачено частиною 1 статті 31 Закону України, порядок ведення реєстрів затверджується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до частини 2 статті 31 Закону «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, забезпечує вільний, цілодобовий і безоплатний доступ до відомостей, що містяться у зазначених реєстрах, на своєму офіційному веб-сайті. Відомості, що містяться у та-

ких реєстрах: мають статус офіційної інформації центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики; не потребують будь-якого додаткового підтвердження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики; можуть використовуватися будь-якими особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування [1].

Згідно з частиною 6 статті 27 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», виключення оператора з Реєстру операторів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, за поданням органу сертифікації не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відповідного подання [1].

Постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 505 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)» [9] затверджено Порядок ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини).

У цьому акті вміщено вимоги про те, що Реєстр виробників органічної продукції (сировини) повинен бути відкритим та загальнодоступним, і містить відомості, зазначені у сертифікаті відповідності. Відповідно до пункту 5 Порядку доступ до Реєстру є безоплатним і забезпечується шляхом його оприлюднення та підтримки в актуальному стані на офіційному веб-сайті відповідного державного органу; ведеться Реєстр державною мовою (пункт 8 Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)).

Водночас Порядком визначається, що підставою для внесення до Реєстру відомостей про осіб, яким надано право виробляти (вирощувати, переробляти) органічну продукцію (сировину), є сертифікат, який надає орган з оцінки відповідності. Порядком ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини) визначено й підстави та строки прийняття рішення про виключення відомостей з Реєстру. Так, згідно з пунктом 9 Порядку підставою для прийняття рішення щодо виключення відомостей про особу з Реєстру є анулювання та/або закінчення строку дії сертифіката, зміна місця провадження господарської діяльності. У разі прийняття рішення щодо виключення відомостей про особу з Реєстру відповідний орган протягом двох робочих днів з дати прийняття такого рішення у письмовій формі повідомляє про це особі із зазначенням причини. (пункт 10 Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)).

За змістом статей 11, 31 Закону України від 10.07.2018 р. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», з 02 серпня 2019 р. функції щодо забезпечення ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції покладаються на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики (Міністерство аграрної політики та продовольства України) [1]. До набрання чинності Законом України від 10.07.2018 р. «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» обов'язок щодо ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини) покладался на Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів [2, 10]. На нашу думку, передача повноважень щодо ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Міністерству аграрної політики та продовольства України сприятиме належній організації діяльності з реєстрації операторів.

Водночас, існує потреба у внесенні відповідних доповнень до Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженого від 25.11.2015 р. №1119 «Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України» [11]. На сьогодні, такі повноваження визначені у статті 11 Закону, згідно з якою до повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції належить забезпечення ведення Реєстру операторів, Реєстру органічного насіння і садивного матеріалу та Реєстру органів сертифікації, а також забезпечення відкритості та загальнодоступності зазначених реєстрів [1].

Крім того центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, відповідно до статті 12 Закону має право на звернення до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, з письмовим вмотивованим клопотанням щодо розгляду питання про виключення органу сертифікації з Реєстру органів сертифікації або про виключення оператора з Реєстру операторів [1].

Водночас у зв'язку із набранням чинності Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» існує потреба внесення змін та доповнень до Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 505, з метою приведення його у відповідність до вимог Закону.

На думку вчених, створення та оприлюднення Реєстру виробників органічної продукції є довгоочікуваним в українському суспільстві, його функціонування забезпечить прозорість та довіру споживачів до органічної продукції та гарантуватиме можливість ідентифікувати її виробників [5, с. 103].

Таким чином, включення до Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, є необхідною умовою для набуття суб'єктом статусу оператора. Функції щодо ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції покладаються на Міністерство аграрної політики та продовольства України. На сьогодні існує необхідність приведення у відповідність до вимог Закону України від 10.07.2018 р. №2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» підзаконних нормативно-правових актів з питань реєстрації операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Крім того, важливим є дотримання вимог про відкритість і загальнодоступність такого реєстру.

Висновки. Основою законодавчого регулювання правового статусу операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції, є Закон України від 10 липня 2018 року № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Правовий статус операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції, за національним законодавством у цілому приведено у відповідність до вимог європейського законодавства щодо органічного виробництва. Водночас удосконалення потребує порядок реєстрації операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції, забезпечення відкритості і загальнодоступності такого Реєстру.

Напрями майбутніх наукових досліджень у цій площині можуть стосуватися правового забезпечення сертифікації органічного виробництва

та обігу органічної продукції, а також проблем практичної реалізації прав та обов'язків операторів, що здійснюють виробництво органічної продукції.

1. *Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10.07.2018 р. №2496-VIII.* URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19>
2. *Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини: Закон України від 03.09.2013 р. № 425-VII (станом на 05.04.2015 р.).* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/425-18>
3. *Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів та про скасування Регламенту (ЄС) № 2092/91: Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28.06.2007 р.* URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf
4. Мельник В. О. *Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Автореферат дис... канд. юрид. наук.* Київ, 2018. 21 с.
5. Мельничук О. Ф., Мельничук М.О. *Правове регулювання виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2017. №5. С. 98-108.
6. *Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів: Постанови Комісії ЄС 889/2008 від 05.09.2008 р.* URL: http://apk.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/docs/EC_Reg_889_2008_Implementing_Rules_UA.pdf
7. *Кодекс Аліментаріус «Керівні положення з виробництва, переробки, маркування та реалізації органічних продуктів».* URL: <https://admin.uteka.ua/uploads/2018/06/19/5b29046d1ce70.pdf>
8. Єрмоленко В. М. *Основні проблеми виробництва та реалізації органічної продукції в Україні. Управління розвитком.* 2016. №4 (186). С. 21-25.
9. *Про затвердження Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини): постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 р. № 505.* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/505-2016-n>
10. *Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: по-*

станови Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-n>

11. Про затвердження Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.11.2015 р. №1119. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1119-2015-n>

Багай Н.О. Законодавче регулювання правового статусу операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції.

Стаття привчена аналізу законодавства, що визначає правовий статус операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції. У статті визначено поняття поняття операторів, що займаються виробництвом та обігом органічної продукції (виробників органічної продукції). Досліджено права та обов'язки операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції. Автором проаналізовано порядок набуття особою правового статусу операторів, законодавчі вимоги та проблеми сертифікації та реєстрації операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції. Досліджено проблеми відповідності законодавства про правовий статус операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції, європейським стандартам. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства про правовий статус операторів, що здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: органічне виробництво, органічна продукція, сільськогосподарська продукція, оператор, виробник сільськогосподарської продукції .

Bahai N.O.. Legislative regulation of the legal status of operators engaged in the production of agricultural products.

The article is devoted to the analysis of the legislation that determines the legal status of operators engaged in the production of agricultural products. The concept of operators engaged in the production and circulation of organic products (organic producers) is defined. The rights and obligations of operators engaged in the production of agricultural products are examined. The author analyzes the procedure of acquiring legal status of an operator by a person as well as legal requirements and problems of certification and registration of operators engaged in the production of agricultural products. The problems of compliance of the legislation on the legal status of operators engaged in the production of agricultural products with European standards have been investigated. Proposals for improvement of the legislation on the legal status of operators engaged in the production of agricultural products are formulated.

Keywords: organic production, organic products, agricultural products, operator, producer of agricultural products.